МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до написання наукових робіт на Всеукраїнський конкурс з муніципального права

Київ – 2025

Рекомендовано до друку Вченою радою Академії праці, соціальних відносин і туризму
(протокол № 2 від 29 вересня 2025 р.)

УДК 001.89:342.5(477)
Рецензенти:
1. Доктор юридичних наук, професор Батанов О.В.
2. Доктор юридичних наук, професор Яра О.С.
Голова Вченої ради юридичного факультету
(протокол № 1 від 29 серпня 2025 р.) _____ Я.В.Журавель

Схвалено на засіданні НМР
(протокол № 1 від 29 серпня 2025 р.) _____ І.С.Чорнодід

Методичні рекомендації до написання наукових робіт на Всеукраїнський конкурс з муніципального права: Посібник для здобувачів та молодих дослідників. Упорядники Я.В.Журавель, Р.І.Панчишин, М.П.Мельник та інші. – К.: АПСВТ, 2025. – 21 с.

Методичні рекомендації укладено відповідно до плану роботи наукової школи з розвитку місцевого самоврядування Академії праці, соціальних відносин і туризму. В роботі викладені рекомендації для здобувачів та молодих дослідників щодо написання та оформлення наукових робіт на Всеукраїнський конкурс з муніципального права. Може бути корисним також і для представників органів місцевого самоврядування, профспілкових працівників, представників громадськості, а також викладачів – керівників наукових робіт та рецензентів.

Упорядники:
Я.В.Журавель, д.ю.н., проф., декан юридичного факультету АПСВТ
Р.І.Панчишин д.ю.н., доц., професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ
М.П.Мельник, к.ю.н., доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ
В.В.Кравченко, к.ю.н., професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ
Т.І.Лебідь, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ
В.В.Бонтлаб, д.ю.н., проф., завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права АПСВТ
В.А.Ліпкан, д.ю.н., проф. професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики АПСВТ.
А.М.Анохін, к.ю.н., доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ
Я.В.Качан, к.н.держ.упр., доцент, завідувач кафелри публічного управління та публічної служби АПСВТ
К.С.Міщенко, к.н.держ.упр., доцент, доцент кафелри публічного управління та публічної служби АПСВТ
Д.В.Костенко, к.н.держ.упр., доцент кафелри публічного управління та публічної служби АПСВТ

©Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2025 рік
© Журавель Я.В., 2025 рік

ЗМІСТ

Вступ	4
РОЗДІЛ 1. ПІДГОТОВКА ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	4
1.1. Загальні положення	5
1.2. Вибір теми наукової роботи	5
РОЗДІЛ ІІ. ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ, НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ	7
2.1. Відбір нормативних та спеціальних джерел з теми, матеріалів юридичної практики та їх опрацювання	7
2.2. З'ясування об'єкта та предмета дослідження, визначення мети, завдань та методології дослідження	9
2.3. Складання попереднього плану роботи (його узгодження з науковим керівником – за необхідності)	10
2.4. Викладення тексту роботи відповідно до її структури	11
РОЗДІЛ ІІІ. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ	12
3.1. Структура наукової роботи	12
3.2. Технічні вимоги до оформлення наукової роботи	13
3.3. Загальні правила оформлення посилань на використані джерела та цитат	14
3.4. Оформлення додатків	16
3.5. Оформлення списку використаних джерел	17
Додаток. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел	19

ВСТУП

Розроблення та впровадження Методичних рекомендацій щодо написання наукових робіт на Всеукраїнський конкурс з муніципального права є вкрай доцільним з огляду на кілька вагомих причин. По-перше, такі рекомендації забезпечують єдність підходів до підготовки конкурсних робіт, створюючи чіткі орієнтири для учасників у питаннях структури, стилю викладу, оформлення джерел та дотримання академічних стандартів. Це сприяє об'єктивності оцінювання, адже всі учасники працюють у рамках однакових вимог.

По-друге, методичні настанови виконують навчально-виховну функцію, адже знайомлять студентів і молодих науковців із правилами академічної доброчесності, методологією наукових досліджень та сучасними вимогами до муніципальної науки. Це формує у майбутніх правників культуру дослідницької діяльності, сприяє розвитку критичного мислення, вмінню працювати з джерелами та аргументовано викладати власні наукові позиції.

По-третє, наявність чітких методичних рекомендацій дозволяє підвищити якість наукових робіт, що подаються на конкурс, робить їх більш змістовними, логічно структурованими та професійно оформленими. Це позитивно впливає не лише на рівень самого конкурсу, а й на престиж муніципального права як навчальної та наукової дисципліни.

Таким чином, методичні рекомендації виступають не лише технічним інструментом, а й важливим механізмом підтримки наукової молоді, сприяють уніфікації вимог, формуванню високих академічних стандартів та розвитку муніципальної науки в Україні загалом.

РОЗДІЛ І.
ПІДГОТОВКА ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Загальні положення

Успішна підготовка наукової роботи на конкурс свідчить про здатність її автора оволодіти методикою проведення юридичного дослідження, умінням аналізувати складну проблематику муніципально-правової сфери, формулювати власні висновки, конкретні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення законодавства і практики його реалізації.

Для досягнення цієї мети автор наукової роботи має продемонструвати:

1. ґрунтовні знання теорії муніципального права та суміжних правових інститутів;
2. здатність до самостійної дослідницької діяльності, володіння методологією наукового пошуку;
3. уміння збирати, систематизувати, узагальнювати й аналізувати нормативні та спеціальні джерела, а також матеріали правозастосовної практики органів місцевого самоврядування,

робити практичні висновки та формулювати рекомендації щодо вдосконалення законодавства України у сфері місцевого самоврядування;

4. спроможність ефективно застосовувати теоретичні знання при вирішенні конкретних правових і управлінських ситуацій у сфері муніципального управління;
5. навички публічного представлення результатів дослідження, здатність стисло, аргументовано та логічно викласти основні положення, висновки і пропозиції.

Наукова робота має бути підготовлена автором особисто на основі поглибленого вивчення Конституції та законодавства України про місцеве самоврядування, міжнародних актів, спеціальної вітчизняної й зарубіжної наукової літератури, актуальної судової та муніципальної практики, а також результатів власних аналітичних досліджень.

Найважливішими вимогами, що пред'являються до конкурсних робіт, є:

- актуальність обраної теми для сучасного розвитку муніципального права і практики місцевого самоврядування;
- самостійність дослідження та відсутність ознак академічного плагіату;
- наукова новизна отриманих результатів;
- відповідність змісту роботи сучасному рівню розвитку юридичної науки, законодавства України та міжнародних стандартів у сфері місцевої демократії;
- об'єктивність та неупередженість викладу матеріалу;
- логічність і послідовність структури роботи та чіткість її композиційного побудування;
- глибина дослідження і комплексність висвітлення питань;
- точність, аргументованість та обґрунтованість сформульованих висновків і пропозицій;
- грамотність, стилістична коректність і відповідність технічним вимогам до оформлення наукових робіт.

Дотримання цих вимог не лише забезпечує високий рівень підготовки конкурсних робіт, а й сприяє формуванню у студентів навичок академічної доброчесності, критичного мислення, наукової об'єктивності та професійної відповідальності, що є необхідними складовими підготовки майбутніх правників і управлінців у сфері місцевого самоврядування.

1.2. Вибір теми наукового дослідження

Одним із ключових етапів у процесі підготовки наукової роботи для участі у Всеукраїнському конкурсі з муніципального права є обґрунтований та виважений вибір теми дослідження. Саме від теми залежить зміст роботи, рівень її наукової новизни, відповідність профілю конкурсу та практична значущість для розвитку муніципально-правової

науки й удосконалення місцевого самоврядування в Україні. Обрана тема повинна органічно вписуватися у проблемне поле, визначене організаторами конкурсу, відображати актуальні завдання сучасної правової науки та муніципальної практики, а також дозволяти авторові продемонструвати власний науковий внесок.

Під час вибору теми доцільно враховувати кілька ключових критеріїв. Насамперед, тема має бути **актуальною**, тобто відповідати сучасним викликам розвитку муніципального права, враховувати процеси децентралізації та демократизації місцевого самоврядування. Не менш важливим є аспект **новизни**: навіть звертаючись до вже досліджуваних проблем, учасник має представити власний ракурс аналізу, запропонувати нові підходи до тлумачення норм права, власні узагальнення чи пропозиції щодо вдосконалення законодавства. Тема повинна бути **конкретною та чітко сформульованою**, оскільки надмірно широкі проблеми неможливо розкрити у межах конкурсної роботи.

Вибір теми має також враховувати рівень наукової підготовки автора. Для студентів оптимальними є теми, що дозволяють поєднати знання, здобуті під час навчання, з власними спостереженнями та аналізом окремих аспектів муніципально-правових процесів. Такі теми повинні демонструвати вміння застосовувати базові методи юридичного дослідження, критично мислити та формулювати висновки.

Для представників органів місцевого самоврядування доцільно обирати проблематику, що безпосередньо пов’язана з актуальними завданнями територіальних громад: розвитком місцевої інфраструктури, підвищенням якості комунальних послуг, забезпеченням прозорості управління, фінансовою самостійністю громад. Методика вибору теми в цьому випадку має ґрунтуватися на аналізі потреб громади, статистичних даних, нормативних актів та кращих практик інших муніципалітетів.

Для профспілкових діячів актуальними будуть теми, що стосуються захисту трудових прав працівників органів місцевого самоврядування, соціального діалогу, умов праці, механізмів колективних переговорів і мотивації кадрового складу. Вибір теми може спиратися на аналіз колективних договорів, результати соціологічних досліджень чи міжнародний досвід забезпечення належних умов праці у муніципальній сфері.

Для представників громадянського суспільства доцільно обирати теми, пов’язані з розвитком інститутів прямої демократії, громадської участі, інклюзивності, гендерної рівності, екологічної безпеки чи волонтерства в громадах. Методика відбору теми в цьому випадку може ґрунтуватися на результатах практичної діяльності, реалізованих проєктах, власному досвіді залучення до процесів прийняття рішень.

Отже, вибір теми наукової роботи для участі у Всеукраїнському конкурсі з муніципального права – це процес, що вимагає стратегічного бачення, аналітичного підходу та реалістичної оцінки власних

можливостей. Вдале формулювання теми забезпечує цілісність дослідження, створює умови для переконливого представлення результатів і підсилює авторитет автора в академічному та професійному середовищі.

РОЗДІЛ ІІ
ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ І НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Після обрання теми конкурсної роботи автор приступає до її виконання. З урахуванням сучасних методів наукового дослідження можна починати роботу за такою логічною схемою:

2.1. Відбір нормативних та спеціальних джерел з теми, матеріалів юридичної практики та їх опрацювання

Якісний науковий пошук у сфері муніципального права передбачає послідовний та методично обґрунтований добір джерел. У першу чергу це опрацювання відповідних розділів підручників, навчальних посібників, наукових статей і монографій, використання бібліографічних довідників,

каталогів, а також збірників судової та адміністративної практики. Важливим є фіксування відомостей про авторів, назви праць, рік і місце публікації, обсяг видання, бібліотечний шифр, що забезпечує належне наукове оформлення. Необхідним складником є визначення та обґрунтування емпіричної бази дослідження.

З метою пошуку матеріалів рекомендується використовувати ресурси провідних бібліотек: бібліотеки Академії праці, соціальних відносин і туризму (м. Київ), Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, бібліотеки Української Правничої Фундації та інших. Окрім друкованих видань, важливим є застосування електронних ресурсів органів державної влади та місцевого самоврядування, серед яких:

- www.rada.gov.ua – Верховна Рада України;
- www.president.gov.ua – Президент України;
- www.kmu.gov.ua – Кабінет Міністрів України;
- www.ccu.gov.ua – Конституційний Суд України;
- www.scourt.gov.ua – Верховний Суд України;
- www.ombudsman.kiev.ua – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- www.un.org – Організація Об'єднаних Націй;
- www.mfa.gov.ua – Міністерство закордонних справ України;
- www.minjust.gov.ua – Міністерство юстиції України.

Результатом цього етапу має стати систематизований бібліографічний список, який у процесі підготовки необхідно уточнювати й доповнювати. Подальша робота з літературними джерелами передбачає їх уважне опрацювання, конспектування та критичний аналіз. Першочергово доцільно звертатися до праць, що розкривають досліджувану проблему в теоретичному аспекті, а далі – до робіт, присвячених окремим аспектам і різним підходам до її вирішення.

Особливої уваги потребує аналіз нормативно-правових актів. Він повинен враховувати систему побудови документа, структуру розділів, нумерацію статей і додатків. Корисним є використання постатейних матеріалів та предметно-алфавітних покажчиків. Кожне положення норми слід інтерпретувати максимально точно, адже некоректне тлумачення може суттєво викривити зміст правового регулювання. Обов'язковим є звернення до Конституції України, міжнародних договорів, законів та інших чинних актів, з урахуванням усіх останніх змін. Посилання на документи, що втратили чинність, допустимі лише в історичному чи порівняльному аспекті.

Наукова цінність конкурсної роботи значно підвищується, якщо автор використовує поряд із нормативними та літературними джерелами матеріали юридичної практики – судові рішення, документи правозастосовної діяльності органів державної влади та місцевого

самоврядування. У ряді випадків доцільним може бути залучення емпіричних даних – проведення опитувань, аналіз статистики чи застосування інших методів збору інформації, що дозволяють ґрунтовніше обґрунтувати сформульовані висновки.

2.2. З'ясування об'єкта та предмета дослідження, визначення мети, завдань та методології дослідження

Об'єктом наукового дослідження у межах Всеукраїнського конкурсу з муніципального права виступає процес або явище, що зумовлює виникнення проблемної ситуації у сфері місцевого самоврядування та обирається як база для наукового аналізу. Об'єктом зазвичай є певна група суспільних відносин, на ґрунті яких виникає дослідницька проблема.

Предмет дослідження завжди локалізований у межах об'єкта та співвідноситься з ним як часткове із загальним. Інакше кажучи, предметом є та складова об'єкта, яка підлягає безпосередньому вивченню й відображає суттєві зв'язки та відносини, що мають принципове значення для вирішення дослідницького завдання. У науковій роботі предметом можуть бути: конкретні норми законодавства про місцеве самоврядування, практика їхнього застосування органами місцевої влади чи судами, а також інші правові явища, пов'язані з розвитком муніципальної сфери. Саме предмет дослідження визначає тему роботи та формує її назву, що фіксується на титульному аркуші.

Окреслення предмета дослідження передбачає виокремлення кола ключових питань, які мають бути висвітлені. Важливо дотримуватися балансу: з одного боку, не виходити за межі затвердженої теми, а з іншого – забезпечити достатньо повне та глибоке розкриття поставлених завдань із наукової та практичної точки зору.

Мета дослідження становить кінцевий орієнтир, на досягнення якого спрямовується наукова робота. Вона має бути чітко узгоджена з темою та назвою роботи, відображати очікуваний результат і водночас окреслювати шляхи його досягнення. При формулюванні мети варто уникати надто загальних визначень на кшталт «вивчити» чи «дослідити», адже вони позначають радше засоби, ніж результат. Коректними є формулювання на зразок: «проаналізувати стан правового регулювання», «з'ясувати особливості застосування», «сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства». Досягнення мети забезпечується через постановку конкретних завдань, які мають операційний характер.

Методологічна основа дослідження включає комплекс наукових методів пізнання, що забезпечують системність та обґрунтованість результатів. Серед них:

- **логіко-семантичний метод** – для аналізу та уточнення понятійного апарату муніципального права;

- **історико-правовий метод** – для з’ясування генези й розвитку досліджуваних правових явищ;
- **порівняльно-правовий метод** – для співставлення національних і зарубіжних правових підходів;
- **структурно-функціональний метод** – для визначення внутрішньої організації правових інститутів та їхнього функціонального призначення;
- **статистичні методи** – для аналізу кількісних показників, що характеризують правові та соціальні процеси на рівні місцевого самоврядування;
- **емпіричні методи** (опитування, анкетування, аналіз практичних кейсів) – для підкріплення теоретичних висновків фактичним матеріалом.

Застосування цих методів у комплексі забезпечує досягнення науково обґрунтованих висновків і формування практичних рекомендацій, необхідних для розвитку муніципально-правової науки та вдосконалення правового регулювання у сфері місцевого самоврядування.

2.3. Складання попереднього плану роботи та його узгодження з науковим керівником

Формування плану конкурсної роботи на Всеукраїнський конкурс з муніципального права здійснюється учасником з урахуванням наявної джерельної бази та специфіки обраної теми. План виступає методологічним та організаційним інструментом, що забезпечує логічність викладу, послідовність дослідження та взаємозв’язок окремих частин роботи. Його розробка демонструє здатність автора системно аналізувати проблему, виділяти головне та формувати аргументовані наукові положення.

Структура плану повинна відображати основні складові конкурсної роботи: вступ, основну частину, висновки, список використаних джерел та додатки (за потреби). У вступі автор обґрунтовує актуальність теми для розвитку муніципального права, визначає об’єкт і предмет дослідження, формулює мету та завдання роботи. Основна частина містить глибокий аналіз обраної проблеми, демонструє її наукову новизну, узагальнює законодавчі положення та практику застосування норм у сфері місцевого самоврядування, а також окреслює перспективи подальшого розвитку досліджуваної теми. Висновки підсумовують отримані результати, формулюють практичні рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання та розвитку місцевого самоврядування.

План конкурсної роботи має бути чітко структурованим, логічно послідовним і відображати ключові напрями дослідження. Для студентів та молодих науковців його затвердження здійснюється науковим керівником

або консультантом, що гарантує відповідність академічним та конкурсним стандартам.

Якісний план не лише організовує текст, але й сприяє демонстрації здатності учасника до системного наукового пошуку, логічного мислення та аналітичної обробки матеріалу. Він дозволяє об'єктивно оцінити науковий рівень конкурсної роботи, її практичну значущість та новизну, а також забезпечує послідовне представлення результатів під час оцінювання журі.

Таким чином, правильно складений план конкурсної роботи є ключовим елементом підготовки до Всеукраїнського конкурсу з муніципального права, адже він забезпечує структурованість, наукову обґрунтованість та практичну спрямованість дослідження.

2.4. Викладення тексту роботи відповідно до її структури

У вступній частині конкурсної наукової роботи формулюється загальна постановка проблеми, розкривається її значущість та обґрунтовується актуальність проведення дослідження у контексті сучасних наукових і практичних завдань муніципального права. Далі наводиться узагальнена характеристика роботи, яка включає такі елементи: визначення актуальності теми, де стисло й аргументовано окреслюються фактори, що засвідчують потребу та доцільність її вивчення для розвитку юридичної науки та вдосконалення практики місцевого самоврядування; формулювання об'єкта та предмета дослідження; встановлення мети та завдань, які ставляться перед автором; окреслення науково-теоретичної основи на базі вітчизняних і зарубіжних досліджень; визначення нормативно-правової бази, включаючи Конституцію України, ключові закони, акти Президента України, Кабінету Міністрів та органів місцевого самоврядування; а також формування емпіричної бази, що охоплює матеріали практики органів державної влади й місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, статистичні дані та інші релевантні джерела.

Основна частина конкурсної роботи є найбільш об'ємною та містить ґрунтовний аналіз обраної проблематики. У ній дослідник аргументує отримані результати, розкриває співвідношення між теоретичними положеннями та практикою їх застосування, виявляє суперечності між науковими підходами й чинною нормативно-правовою базою. Важливо, що в межах цієї частини формулюється низка практичних рекомендацій і заходів, спрямованих на усунення виявлених розбіжностей між реальним і бажаним станом правового регулювання. Автор може підтримати існуючі наукові позиції або запропонувати власні, які стосуються вдосконалення законодавства, оптимізації правозастосовної практики, а також інших аспектів розвитку муніципального права.

Заключний розділ – висновки – концентровано відображає найважливіші наукові та практичні результати проведеного дослідження.

Вони мають містити формулювання розв'язаної наукової проблеми та її значення для юридичної науки і практики місцевого самоврядування. Перший пункт висновків зазвичай присвячений оцінці сучасного стану наукової розробки досліджуваної проблематики, тоді як у другому викладаються авторські висновки та пропозиції щодо їхнього використання у науковій та практичній площині. Особливу увагу приділяють удосконаленню нормативно-правової бази: внесенню змін до чинних актів, розробленню проектів нових нормативних документів чи концепцій, особливо на рівні підзаконних актів та рішень органів місцевого самоврядування. Додатково підкреслюється необхідність покращення діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства шляхом розроблення науково-практичних і методичних рекомендацій, спрямованих на оптимізацію організаційних структур, форм і методів роботи.

Висновки повинні прямо відповідати на поставлені у роботі завдання та відображати головні результати дослідження. Для підвищення чіткості й завершеності тексту рекомендується використовувати дієслова доконаного виду («проаналізовано», «досліджено», «встановлено», «рекомендовано» тощо). Особливий акцент робиться на практичних пропозиціях та рекомендаціях, оскільки вони мають безпосереднє значення для оцінки конкурсної роботи журі та демонструють прикладний характер дослідження.

РОЗДІЛ ІІІ
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ

3.1. Структура наукової роботи

Робота виконується державною мовою кожним автором самостійно та оформлюється відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Робота повинна містити:

- інформацію про автора (прізвище, ім'я та по-батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада);
- назву роботи;
- вступ;
- основну частину;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідності).

Робота надсилається на юридичний факультет Академії праці, соціальних відносин і туризму в електронному вигляді на електронну пошту, вказану на офіційному сайті АПСВТ.

Обсяг роботи: 20-30 сторінок тексту в комп'ютерному наборі.

Стиль роботи має бути науковим, чітким, без ліричних та емоційних відступів, орфографічних і граматичних помилок. Послідовність викладення матеріалу має бути логічною.

3.2. Технічні вимоги до оформлення наукової роботи

1. Текстовий редактор - MS Word 2003 і вище.

2. Шрифт основного тексту - Times New Roman.

3. Розмір шрифту (кегель) – 14; вирівнювання основного тексту – за шириною,

4. Щільність тексту роботи повинна бути однаковою. Вписувати в текст роботи окремі іншомовні слова, формули, умовні знаки можна чорнилом, тушшю, пастою тільки чорного кольору, при цьому щільність вписаного тексту повинна бути наближеною до щільності основного тексту. Друкарські помилки, описки і графічні неточності, які виявилися в процесі написання роботи, можна виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту (фрагменту малюнка) машинописним способом.

5. **Відстань між рядками** - Format/Paragraph/Exactly/20 (Формат/ Абзац/Точно/20).

6. **Поля**: зверху - 2 см; знизу - 2 см; ліворуч - 3 см; праворуч - 1 см.

7. **Нумерація сторінок** - наскрізна: перша сторінка – титульна, друга – зміст тощо. Номер сторінки проставляється арабськими цифрами в правому верхньому кутку. Якщо роботі містяться додатки (таблиці, схеми тощо), їх необхідно нумерувати саме як додатки з посиланням на них в тексті.

8. **Нумерація ілюстрацій, формул, таблиць тощо**: Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати в роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, які розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю, малюнок або креслення, розміри якого більше формату А4, враховують як одну сторінку і розмішують у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках. Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка.

Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розмішують послідовно під ілюстрацією. Якщо в роботі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами. Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розмішують напис

«Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2». Якщо в роботі одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. При переносі частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 1.2».

Формули в роботі (якщо їх більше однієї) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Номери формул пишуть біля правого берега аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу). Примітки до тексту і таблиць, в яких вказують довідкові і пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах одній сторінки. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, наприклад: Примітки: 1... 2.... Якщо є одна примітка, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку.

3.3. Загальні правила оформлення посилань на використані джерела та цитат

При використанні матеріалів з літературних джерел необхідно правильно оформляти посилання та цитування.

Неприпустимо без посилань і цитування використовувати будь-які матеріали, в тому числі і з джерел літератури Інтернету. Привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора **вважається плагіатом** та суперечить Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права № 2627-III від 11.07.2001 року», який базується на Конституції України і складається з відповідних норм Цивільного кодексу України, законів України «Про кінематографію», «Про телебачення і радіомовлення», «Про видавничу справу», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм» та інших законів України, що охороняють особисті немайнові та майнові права суб’єктів авторського права і суміжних прав.

Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання. Якщо використовуються відомості, матеріали з монографій, оглядових статей,

інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке дано посилання в роботі. Посилання в тексті роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1-7]...».

Посилання на джерела робляться згідно з їх порядковим номером у списку використаних джерел у квадратних дужках. Наприклад, у тексті наводиться: …Кравченко В.В. зазначає, що «з огляду на політичну структурованість парламенту постає проблема відповідності принципу вільного мандата вимогам фракційної дисципліни…» [25, с. 17] , де – 25 – це номер джерела у списку використаних джерел, а 17 – сторінка праці, з якої використана цитата. Відповідний опис у списку джерел оформлюється наступним чином:

25. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. - Вид. 4-те, виправл. та доповн. - К.: Атіка, 2007.-568с.

Посилання може носити і непрямий характер. Наприклад, по тексту: …в літературі зазначається, що український народ є пріоритетним суб'єктом конституційно-правових відносин [4, с. 78].

Якщо посилання здійснюється в цілому на джерело, або групу джерел, то в дужках зазначаються лише номери посилань. Наприклад, Тодика Ю.М., Тодика О.Ю., Рабінович П.М. стверджують про……[13, 87, 86].

Коли необхідно послатись на конкретні сторінки декількох джерел, то слід зазначити і номери джерел у списку, і номери сторінок у джерелах, розділяючи між собою різні джерела крапкою з комою. Наприклад, і Погорілко В.Ф., і Кравченко В.В. вказували на …. [45, с. 86; 67, с. 27]

Якщо в тексті роботи необхідно зробити посилання на складову частину або на конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у виносках, при цьому номер посилання мас відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити **цитати**. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. **Загальні вимоги** до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати

(на початку, всередині, на кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів, і давати відповідні посилання на джерело;

д) якщо необхідно виявити ставлення автора до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

є) якщо автор, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки.

3.4. Оформления додатків

До додатків за необхідності доцільно включати допоміжний матеріал:

- проекти нормативно-правових документів, розроблених особисто автором або таких, у розробці яких він брав безпосередню участь;
- діаграми, графіки, результати статистичних досліджень;
- таблиці допоміжних цифрових даних;
- протоколи й акти впровадження результатів дослідження;
- інструкції, методики;
- допоміжні ілюстрації.

Додатки розмішують після висновків роботи на наступних її сторінках у порядку появи посилань на них у тексті робота.

Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово "Додаток" і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Й, О, Ч, Ь, наприклад, додаток А, додаток Б. Один додаток позначається як додаток А.

Текст кожного додатка може поділятись на розділи та підрозділи, які нумеруються у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатку (літеру) і крапку, наприклад А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1. – підрозділ перший третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці і формули у додатках нумеруються у межах кожного додатка, наприклад: рис. А.1.2. – другий рисунок першого розділу додатка А; формула (В.1) – перша формула додатка В.

При оформленні додатків окремою частиною (книгою) на титульному аркуші роботи під її назвою друкують великими буквами слово «ДОДАТКИ».

3.5. Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел оформлюється згідно з ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Рекомендується включення до списку використаних джерел робити **у порядку появи посилань в тексті роботи.**

Інформація про видання (монографії, підручники, довідники тощо) має включати: прізвище та ініціали автора, назву книги, місце видання, видавництво і рік видання, обсяг у сторінках. Ці дані друкуються у виданнях.

Прізвище автора подається у називному відмінку. Якщо є два, три чи чотири автори, то їх прізвища з ініціалами подають у тій послідовності, у якій вони надруковані у книзі; перед прізвищем наступного автора ставлять кому. При наявності більше чотирьох авторів, вказують прізвища з ініціалами тільки перших трьох, а далі пишуть слова ”та інші”. Назву місця видання необхідно подати повністю у називному відмінку; можна скорочувати назви тільки двох міст: Київ (К.), Москва (М.).

Дані про статтю із періодичного видання мають вказувати: прізвище та ініціали автора, заголовок статті, назву видання (журналу), назву серії (якщо така є), рік випуску, номер видання (журналу), сторінки, на яких розміщена стаття. Заголовок статті подається у тому вигляді, як вказано у періодичному виданні. Назву серії пишуть після скороченого слова “сер”. Номери сторінок, на яких розміщена стаття, розділяють рискою, наприклад, С.32-39.

При використанні інформації з мережі Інтернет слід пам’ятати про правильність оформлення відповідних джерел. Якщо опрацьовуються нормативно-правові акти, то обов’язковим є посилання на **джерело офіційного опублікування**. Лише в крайніх випадках допускається посилання на Інтернет-сайт (щодо окремих міжнародних договорів, текст яких офіційно не публікувався в українських друкованих виданнях; акти, прийняті за часів Радянського Союзу тощо) з дотриманням вимог щодо оформлення таких посилань **(див. Додаток).**

Допускаються інші способи складання бібліографічних списків, наприклад, спочатку вказуються використані нормативно-правові акти в порядку ієрархії (Конституція України – **включається до списку обов’язково**, закони України, акти Президента України, акти Кабінету Міністрів України, акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, локальні нормативні акти), далі окремо зазначається наукова література **в алфавітному порядку** згідно з вимогами держаного стандарту, спочатку кирилицею, потім – латиницею. Нумерація джерел в

разі поділу списку на нормативні та доктринальні є **наскрізною,** а не автономною.

Можливий варіант складання бібліографічного списку і в алфавітному порядку без поділу на нормативні та наукові джерела.

Склад та кількість використаних джерел мають бути достатніми для належного розкриття теми роботи (рекомендується: 5-10).

ДОДАТОК

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел до наукової роботи

Приклад оформлення Книги

Один автор

Скидан О. В. Аграрна політика в період ринкової трансформації : монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2008. 375 с.

Два автора

Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2005. 308 с.

Три автора

Скидан О. В., Ковальчук О. Д., Янчевський В. Л. Підприємництво у сільській місцевості : довідник. Житомир, 2013. 321 с.

Чотири автори

Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А. Київ : Укрsuperпромпродуктивність, 2006. 106 с. Основи марикультури / Гриciняк І. І. та ін. Київ : ДІА, 2013. 172 с.

П'ять і більше авторів

Екологія : навч. посіб. / Б. В. Борисюк та ін. Житомир, 2003. 174 с. Методи підвищення природної рибопродуктивності ставів / Андрющенко А. І. та ін. ; за ред. М. В. Гринжевського. Київ, 1998. 124 с.

Колективний автор

Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомир. нац. агроекол. ун-т. Житомир : Полісся, 2015. 648 с.

Багатотомне видання

Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть : у 4 т. / гол. ред. В. В. Моргун. Київ : Логос, 2001. Т. 2. 636 с. Фауна Украины. В 40 т. Т. 36. Инфузории. Вып. 1. Суктории (Ciliophora, Suctorea) / И. В. Довгаль. Киев : Наукова думка, 2013. 271 с.

За редакцією

Доклінічні дослідження ветеринарних лікарських засобів / за ред. І. Я. Коцюмбаса. Львів : Тріада плюс, 2006. 360 с. Автор і перекладач Котлер Ф.

Основы маркетинга : учеб. пособие / пер. с англ. В. Б. Боброва. Москва, 1996. 698 с. Брігхем Є. В. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. В. Біленького та ін. Київ : Молодь, 1997. 998 с.

Частина видання

Розділ книги Саблук П. Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. Основи аграрного підприємництва / за ред. М. Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5–15.

Тези доповідей, матеріали конференцій

Зінчук Т. О. Економічні наслідки впливу продовольчих органічних відходів на природні ресурси світу. Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир : Полісся, 2014. С. 103–108.

Скидан О. В., Судак Г. В. Розвиток сільськогосподарського підприємництва на кооперативних засадах. Кооперативні читання: 2013 рік : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 4–6 квіт. 2013 р. Житомир : ЖНАЕУ, 2013. С. 87–91.

Статті з продовжуючих та періодичних видань

Якобчук В. П. Стратегічні пріоритети інноваційного розвитку підприємництва в аграрній сфері. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Економіка. 2013. Вип. 148. С. 31–34.

Масловська Л. Ц., Савчук В. А. Оцінка результативності і ефективності виробництва органічної агропродовольчої продукції. Агросвіт. 2016. № 6. С. 23–28.

Акмеологічні засади публічного управління / Є. І. Ходаківський та ін. Вісник ЖНАЕУ. 2017. № 1, т. 2. С. 45–58.

Dankevych Ye. M., Dankevych V. Ye., Chaikin O. V. Ukraine agricultural land market formation preconditions. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis. 2017. Vol. 65, №. 1. P. 259–271.

Електронні ресурси

Книги

Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми : Університетська книга, 2007. 281 с. URL: ftp://lib.sumdu.edu.ua/Books/1539.pdf (дата звернення: 10.11. 2017).

Законодавчі документи

Про стандартизацію : Закон України від 11 лют. 2014 р. № 1315. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315- 18 (дата звернення: 02.11.2017).

Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : проект / М-во аграр. політики та продовольства України. URL: http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822 (дата звернення: 13.10.2017).

Періодичні видання

Клітна М. Р., Брижань І. А. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні. Ефективна економіка. 2013. № 10. URL: http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekonomika&s=ua&z=2525 (дата звернення: 12.10.2017).

Neave H. Deming's 14 Points for Management: Framework for Success. Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician). 2012. Vol. 36, № 5. P. 561–570. URL: http://www2.fiu.edu/~revellk/pad3003/Neave.pdf (Last accessed: 02.11.2017).

Colletta L. Political Satire and Postmodern Irony in the Age of Stephen Colbert and Jon Stewart. Journal of Popular Culture. 2009. Vol. 42, № 5. P. 856–874. DOI: 10.1111/j.1540-5931.2009.00711.x. Сторінки з веб-сайтів Що таке

органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? Екологія життя : веб-сайт. URL: http://www.eco-live.com.ua (дата звернення: 12.10.2017).

Інші документи

Законодавчі і нормативні документи (інструкції, накази)

Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82 с.

Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2164. Урядовий кур'єр. 2017. 9 листоп.

Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : затв. наказом М-ва фінансів України від 20 квіт. 2015 р. № 449. Все про бухгалтерський облік. 2015. № 51. С. 21–42.

Про затвердження Порядку забезпечення доступу вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних : наказ М-ва освіти і науки України від 2 серп. 2017 р. № 1110. Вища школа. 2017. № 7. С. 106–107

Стандарти

ДСТУ ISO 9001: 2001. Системи управління якістю. [Чинний від 2001-06-27]. Київ, 2001. 24 с. (Інформація та документація). СОУ–05.01-37-385:2006.

Патенти

Комбайн рослинозбиральний універсальний : пат. 77937 Україна : МПК A01D 41/02, A01D 41/04, A01D 45/02. № a 2011 09738 ; заявл. 05.08.2011 ; опубл. 11.03.2013, Бюл. № 5. Авторські свідоцтва А. с. 1417832 СССР, МКИ А 01 F 15/00. Стенка рулонного пресс-подборщика / В. Б. Ковалев, В. Б. Мелегов. № 4185516 ; заявл. 22.01.87 ; опубл. 23.08.88, Бюл. № 31.

Дисертації, автореферати дисертацій

Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : дис. … д-ра с.-г. наук : 03.00.16 / Житомир. нац. агроекол. ун-т. Житомир, 2011. 392 с.

Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра с.-г. наук : 03.00.16. Житомир, 2011. 40 с.

Препринти

Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. 7 с. (Препринт. НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).